

ВРЕМЕННА ИЗЛОЖБА
НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СОФИЯ
„ПАМЕТТА НА СОФИЙСКАТА ШЕВИЦА –
ТРАДИЦИЯ, ИНОВАЦИИ И ДИЗАЙНЕРСКИ ЕКСПЕРИМЕНТИ“
(22 МАРТ – 30 ЮНИ 2018 Г.)

Кателина Салтирова-Павлова

На 22 март т.г. в Регионален исторически музей (РИМ) – София бе открита временна изложба на тема: „Паметта на софийската шевица – традиция, иновации и дизайнерски експерименти“.¹ Тя и разнообразните съпровождащи я събития до края на м. юни, бяха посветени на 90-годишнината от началото на общинската музейна дейност в столичния град, осъществиха се под знака на европейската година на културното наследство и бяха включени в програмата на МК по повод председателството на Република България на Съвета на ЕС.

Изложбата бе резултат от широка партньорска инициатива, в която участваха национални и градски музейни институции, частни лица и дизайнерски марки. РИМ-София бе организатор, домакин и основен участник в това партньорство. На тази основа са събрани около 150 експоната, от които са подбрани точно 118 за включване в изложбата. Комплектувани са архивни и съвременни фотоматериали за разработване на мултимедиен продукт.

Част от експонатите в изложбата – традиционните софийски везани ръкави („свиленици“), поли и ръкави от традиционни женски ризи от Самоковско и Ихтиманско и резултатите от тяхното преизползване в 20-те и 30-те години на ХХ век са комплектувани от колекциите на РИМ-София, Националния исторически музей (НИМ), Националния литературен музей (НЛМ), Института за етнология и фолклористика с етнографски музей (ИЕФЕМ) при БАН и градските исторически музеи (ГИМ) в Ихтиман и Самоков.

Другата част от експонатите – облекла, вещи за бита, аксесоари и бижута, украсени със софийски, ихтимански и самоковски везбени мотиви са притежание на четири български везбарки – Антоанета Толтукова, Ани Йовева, Божана Далукова и Гергана Стоянова. Възстановките на традиционни софийски „кошули“ (женски ризи с везани ръкави), които са сред подбраните експонати, са дело на две от тези везбарки – Божана Далукова и Антоанета Толтукова.

Три съвременни дизайнерски марки – „Корен“, „Везба“ и „Носия“ участваха в изложбата с презентации на новите си колекции от облекла и аксесоари, украсени с шевични мотиви. Презентациите бяха в основата на разработения за

¹ Традиционните софийски шевици са едни от първите постъпления в сбирките на РИМ-София. Днес те наброяват повече от 500. Дейността с тях не е нова за служителите на музея. Във втората половина на ХХ век шевиците са включвани в общо исторически и етнографски изложби в България и чужбина. В Научния архив (НА) са запазени документи за изложби във Варшава, 1969 г. замъка Шалабург, Австрия, 1979 г. и в София 1981 г. съответно с куратори Виолета Помадова и Магдалина Станчева (НА 656; НА 1011; НА 902). В 2014 г. за пръв път шевиците са обект на самостоятелно внимание в изложбата „Багри от вековете“ (НА 1395) в София и Виена. В 2015 г. традиционни софийски шевици са експонирани заедно с произведения на приложното златарство във временна изложба „Дух и материя“. И двете изложби са с кураторството на доц. д-р Мирелла Дечева.

изложбата мултимедиен продукт. В него сред архивните фотографии от личния архив на режисьора Константин Чакъров, на фона на музиката на Иван Шопов, бяха представени съвременни облекла – ежедневни и спортни, дамски, мъжки и детски дрехи, чиято украса от шевични мотиви е изпълнена по различен начин – щампа, машинна и ръчна бродерия.

С експонирането на софийските (в частност и значително различаващите се от тях самоковски и ихтимански) шевици се целеше представянето им като част от материалното и нематериално културно-историческо наследство на региона, т.е. като част от регионалната и общобългарската памет. С временната експозиция, лекциите, беседите, творческите ателиета, презентациите и модните дефилета се търсиха отговори на въпросите какво „помни“ традиционната софийска шевица, какво възприемаме в нашата съвременност и какво предаваме на следващите поколения.²

Темата на изложбата бе разработена чрез три подтеми, разкриващи най-общо традицията, иновациите и съвременните (везбарски и дизайнерски) експерименти със софийските везби – мотиви, материали, цветове, местоположение и т.н. За подтемите бяха разработени и експонирани 5 обяснителни текста, които придружават експонатите и представят вековното им съществуване, характеристиките, спецификите и „авторството“ им, модата в преизползването им или в създаването на техни копия, възстановки, реплики или модификации.

За допълване, поясняване и разнообразяване в експонирането на софийските шевици бяха използвани преди всичко макрофотографии, чиито оригинали са собственост на РИМ-София. Бяха експонирани от уникалните везани „ръкавци“, както и резултат от преизползването им – разкроена вълнена пола. Удачно допълнение към експонираните „кошули“ бяха изработените на кори и допълнително везани софийски колани, както и шарените вълнени чорапи, носени в Софийско. Впечатляват и кенарените градски кърпи с разнообразна по тематика и цветова гама „ажурена“ или „сокаена“ везба.

Особен интерес предизвикват единичните ръкави, чиято плътна везба бе изработена с домашно произведени и оцветени копринени конци или чиито везбени мотиви са известни с наименованията „грош“, „елбетица“, „рогати глави“, „пауново перо“. Прави впечатление и добре запазената „кошуля“ от 70-те години на ХХ век с плътно везани ръкави и везбена украса на полите. Калъфите за възглавници от чифтове софийски „свиленици“ с „двуглавите коне“, „рачетата“, „елбетици“ и множество ромбове бяха един от многото акценти в изложбата. Прави впечатление и много доброто състояние на всички експонати.³

² Кураторската концепция на изложбата „Паметта на софийската шевица – традиция, иновации и дизайнерски експерименти“ бе представена на Националната конференция „Нематериалното културно наследство – самобитност, приемственост, опорочаване“ на 28 март 2018 г. в УниБИТ, София. В дискусиите проф. Валерия Фол насочи вниманието на участниците към факта, че шевиците имат не само памет, но и език, който също трябва да се изучава. Под език на шевиците тя разбира местните наименования на мотиви, но също така могат да се прибавят и наименования на везма, материали и цветове, начини на работа и т.н., които трябва да се издирват по места или в архиви.

³ Експонираните шевици бяха в относително добро състояние – нови, запазени или след реставрация. Почистването и дезинфекцията на традиционните софийски шевици, собственост на РИМ-София, бе дело на реставратора Калин Тодоров.

„Кошулите“ от Горна баня и Гинци, официалните женски облекла от 20-те и 30-те години на XX в., съвременните дамски облекла и аксесоари, възстановките на традиционните „кошули“, мъжки и детски ризки се обединяват, независимо от различните авторски решения в близкото минало и съвременността при подбора на материали, конци и цветове в осъществяването на везбената украса.

В продължение на три месеца изложбата бе среда, в която се предават знания и опит за един широко разпространен в Софийско и различните български региони домашен занаят, какъвто е везбарството. Начините, формите и резултатите от това познание са разнообразни. Преди всичко сред експонатите можеше да се видят мостри на софийски, ихтимански и самоковски шевици, събирани и използвани в обучението по везба в Профилираното професионално девическо училище „Княгиня Евдокия“ в Павлово 1937-1944 г. На две места в залата бяха експонирани т.нар. „зашеви“ (малки парчета плат с извезани различни мотиви и бодове).

За времето на изложбата разполагахме със скиците и „зашевите“ на съвремените везбарки Ани Йовева и Антоанета Толтукова, както и с първия брой на списание „АБВ на българската шевица“, в който са събрани текстови и графични знания за традиционни български шевични бодове. Експонирани са и схемите на съвременни gobленови комплекти, които представят мотиви и цветове от традиционната софийска шевица.

Непосредствено след откриването на изложбата изкуствоведът Юлия Боева представи резултатите от своите проучвания на знаковата (символната) значимост на софийските шевични мотиви и техните корени в древните земеделски култури. Нейната лекция „Моят път към софийските шевици – познания и размисли“ беше удостоена с вниманието на ученици и преподаватели от Училището за изящни изкуства „Илия Петров“, както и с някои от гостите на музея.

Специални гости и участници в различните творчески ателиета, съпровождащи изложбата, бяха ученици от столични училища и студенти от Приложния факултет на Националната художествена академия (НХА). Ученици от Частното училище „Св. София“ получиха знания в беседа с доц. Светлана Ракшиева от ИЕФЕМ-БАН за важни софийски шевични мотиви и за техниката на пренасянето им в украсата на великденски яйца.

Ученици и преподаватели от Професионалните гимназии по облекло, текстил и моден дизайн и от 51-во СУ „Елисавета Багряна“ изучаваха полегатия софийски бод и изработваха шевични мотиви за украса на блузи и рокли, брошки и амулети. Интерес предизвикаха и заниманията с фъкана бродерия и изработката на декоративни пана с нейната техника. Ръководители на тези занимания бяха българските везбарки Антоанета Толтукова, Гергана Стоянова, Божана Далукова и Мариела Иванова.

Направиха се презентации на колекции облекла, създадени от млади дизайнери със съвременните български марки „Корен“, „Носия“ и „Везба“. Рафаела Рафаелова, Цветомир Петков и Ирина Василева представиха пред ученици, студенти и преподаватели от Училището за приложни изкуства „Св. Лука“ и от Приложния факултет на НХА теоретичните познания и практическите резултати при украсяване на облекла и изработване на аксесоари с български шевични орнаменти.

В залата с експонирани софийски шевици бяха презентирани

изработените през тази година „Етно проекти“ от ученици на Училището за приложни изкуства „Св. Лука“. Специални гости бяха техни съученици, приятели, родители и студенти от Приложния факултет на НХА. С подбрана аудитория в музея ще бъдат удостоени изложбите на Бистра Писанчева и „СедянкаТА“ на пачуърк вещи от стари шевици и пачуърка на Красимира Илиева по софийски шевични мотиви.

Временната изложба „Паметта на софийската шевица – традиция, иновации и дизайнерски експерименти“ бе официално открита на 30 юни след модното дефиле с колекцията дамски облекла на младата дизайнерка Моряна Филипова „Вдъхновена от софийските шевици“. Служители и гости на музея, ученици и преподаватели от професионалните гимназии по облекло, текстил и моден дизайн в София, везбари и дизайнери се насладиха на облекла, украсени с ръчно изработени везби с цветовете, материите и мотивите на софийските шевици.

Изложбата и програмата от съпровождащи събития спомогнаха да бъдат потвърдени изводите за уникалността и обособеността на традиционните софийски шевици. Показаха предпочитанията на везбарки и дизайнери към мотиви, цветове и начини на осъществяване в днешните им занимания. Позволиха да се направят наблюдения върху интереса на различни поколения към знанията за символиката, изучаването на различни мотиви и използването им в украсата на облеклото, в изработването на вещи за бита и различни аксесоари. По този начин се очертаха насоките за правилно популяризиране и опазване на традиционните софийски шевици като част от материалното и нематериално културно наследство на региона.

Summary

The work presents a temporary exhibition of the Sofia Regional Museum of History of traditional Sofia, Samokov and Ichtiman embroidery, results of their reuse and replication in the 20's and 40's of the 20th century as well as modern embroidery and design works. Archival and contemporary photography is used for interactive presentation of the subject. The researches, the exhibition and the accompanying events confirm the uniqueness of the traditional Sofia embroidery. They reveal the preferences of modern embroiderers and designers. They represent the generations' interest in symbolism, the study of motifs, their recreation in clothing decoration, household items and various accessories.

Ключови думи

Шевици, традиция, иновации, мотиви, везбари

Embroidery, tradition, innovation, motives, embroiderer

Автор

Кателина Салтирова-Павлова
Регионален исторически музей – София
kpavlova61@abv.bg

Author

Katelina Saltirova-Pavlova
Regional Historical Museum – Sofia
kpavlova61@abv.bg